

Галын бир говлугун ара-
сындан тэгрибон он саккиз
ил бундан эввал жазылмыш
бир мөктубу чыхаранда гө-
рибэ хисслор кечирдим. О
заман бу кагыза ади бир
мөктуб кими бахмышдым.
Инди исэ мөнө сөһрли өз
мүгөддөс көрүндү. Бу мөк-
тубун һәр шеји; аг зөрфи
дө, үстүндөки жазылар да,
тарих дө, имза да мо'налы
көлдү мөнө. Унудулмаз
шаиримиз Рәсул Рзанын
солигәли олмагыны да,
мөктубу адын хотло жазма-
гыны да, һәр шеје диггөтлө
янашмагыны да санки инди
көрдүм. Истәр-истәмәз
мөктубу тәкряр охумага
башладым өз хөжалән о ил-
ләрә гайтдым.

Өзизә Чәфәрзәдәнин
"Аләмдә сәсим вар" рома-
ны илк дөфә "Азәрбајчан"
журналында чыханда чох
хошума кәлдји үчүн һаг-
гында бир мөгалә жазмаг
фикрино дүшүм. Сәһра
мүхтәлиф сәбәбләр үзүн-
дәң буна имкан таппадым.
Бир дө көрдүм ки, Рәсул
мүәллимин бу роман һаг-
гында бир мөгаләси һәмнин
журналда чап олунду. Бөјүк
үрөклә жазылмыш бу мөга-
ләни романын өзү кими
бирнәфәсә охудум, көрмөк
истәдјим бир ишин устәд
сәнәткар тәрәфиндән кө-
рүлмәси мәнә сөвиндирмә-
јә билмәздә. Шаир рома-
нын мәзијәтләриндән әт-
рафлы өз кениш сөһбәт ач-
мышды. Хәстәлијинә, өз
әсәрләри үзәриндә чидди
чалышмагына бахмајараг
вахт өз имкан тапыб Өзизә
Чәфәрзәдәнин бу романы
һаггында белә мөгалә јаз-
масы, мәним нәзәримдә
фөдакарлыг иди. Одур ки,
өзүмү сахлаја билмәјиб
Р.Рәја бир мөктуб јаздым,
тәнбәллик етмәјиб, һеч бир
мөгсәд күдмәдән, тәзә јаз-
дыгым бир нечә ше'ри дө
гојуб она кәндәрдим. Неч
бир аз кечмәмишди ки, он-
дан чаваб мөктубу кәлди.
Рәсул мүәллимин бу чаваб
мөктубуну јазмаја да би-
ләрдә. Гәрибәдир ки, сана-
торијада олмасы да она ма-
нечилик төртмәјиб; мөкту-
бу кечикдирмәји белә өзү-
нә рәва билмәјиб.

Шаир көвәрәк бир мүнә-
сибәтлә мәнә јанашмыш,
ше'рләрим һаггында өзү
тәңгиди фикир өз мұлаһи-
зәләрини сөјлөмишди.
Мәнчә, бу мөктубда онун
сәнәтә мүнәсибәти, ше'р
һаггында јаздыгы фикирлә-
ри даһа гиймәтлидир.

Вахтилә мәнә ади көрү-
нән, инди исә бир гызыл
гиймәти кәсб едән бу бала-
ча мөктубу "Әдәбијат гәзе-
ти"нин охучуларына тоғдим
етмәк истәјирәм. Елә били-
рәм ки, онлар үчүн дө гий-
мәтли өз әһәмијәтли ола-
чагдыр. Шаирин әјләзәм-
сыны исә бир һәдјиә кими
кәләчәк мүзәјә верәчәјәм.

ТОФИГ МАҺМУД

УСТАД СӨЗҮ

РӘСУЛ РЗАНЫН БИР МӨКТҮБҮ

21/11 - 78

МӨРДӨКАН

Рәсул Рза

Әзизә Тоғиг!

Мән апрелин бешин-
дән Мөрдөкәндә, санато-
ријадајам. Мөктубуну дү-
нөн кәтирдиләр.

Мәнә, јарадычылыгы-
ма бәсләдијин сәмини
һөрмәт өз мөһөббәт үчүн
чоһ сағ ол! Белә мөктуб-
лар инсан өмрү үчүн он
фәјдалы витаминдир - де-
сәм, күлмә! Доғрудан да
белә үрөк сөзләринин јар-
ратдыгы мусәбәт өмосија
чоһ фәјдалыдыр. Бир да-
һа сағ ол!

Мәнә көндөрдјин
ше'рләри охудум. Үмуми
то'сири јахшыдыр. Ајдын,
солис диллө жазылмыш-
дыр. Сәнин јарадычылы-
гына үмуми гиймәт вермө-
јә өзүмү һағды билмирәм.
Әсәрләрини дө аз охуму-
шам.

Бу ше'рләр тематик
бәнзәрсизлији илә бәјә-
нимлидир. Анчаг чалыш-
маг ләзимдир һәм јазы
манерасында, һәм дө ја-
радычылыгынын ана хот-
түндә апарычы бир јон,
өзүнә мөхсүслүг даһа ај-
дын көрүнсүн.

Бир көрпәнин илкин
ајаг, ја дил ачмасы, бир
гөңчөнин пардаһланмасы,
бир ананын һәсрәти, јени
бир бинаја көчән адамла-
рын сөвинчи, ја пис - јах-
шы исинмиш очагындан
айрылмаг кәдәри, бир
көңчин илк угурлу, ја
угурсуз мөһөббәти, - даһа
бөјүк инсан тәлеји, ичти-
маи һадисә поезија өсәри
үчүн мөвзу ола биләр.
Әсил шәрт нечә јазмаг-
дыр. Гәлбин сәси, һисс-
ләрин чалары, көнүл чыр-
пынтысынын то'сир күчү,
һисс өз һөјочанын дејим
(ифадә) формасыдыр. Ју-
харыда гөд етдијин бүтүн
фактлар, һадисәләр анчаг
конкрет бир факт кими
дејилә биләр, охучуда һеч
бир һисс, һөјочан ојат-
маз.

Анчаг сәнәтин е'чәз-
кар гүдрәти ондадыр ки,
ади һөјат, ја төхөјүл фак-
тыны поетикләшдирди,
охучуну, тамашачыны,
динләјичини мүәллифин
мөгсәд гојдугу дујум өз
тәфәккүр јөнүнә сала би-
лир, кәдәр өз сөвинчино,
рәғбәт өз нифрәтинә шә-
рик едә билир.

Поезија бир предмет,
бир һадисәдән бәһс
едөркөн, онларын ән ха-
рактер ранкин, дадыны-
дузуну ифадә етмәлидир.
Мөгсәд, фикир ајдынлыгы
- шәртдир. Бу ајдынлыг
примитив сәдәлик, фикир
көржинлијинә өһтијач до-
ғурмајан сәдәлик дејил,
һәр дөфә охучуну тәфәк-
күр дәирәсини көнишлән-
дирән, она мо'новни гийда
верән ајдынлыгдыр.

Бу мүәлизиәләр бахы-
мындан сәнин "Надан" өз

"Әсәби адамын мошлә-
ри" ше'рләрин угурлу де-
јил. Онларда өсәс маһијә-
јот, сәнәтин өзүнөмохсүс-
лүг апарычы бир хәтт ки-
ми көрүнүр.

Бу ше'рдә наданлы-
гын өсәс характери, си-
фәти тапылмамышдыр.
һөрмәт өз мөһөббәти
билмәмәк һәлә наданлы-
гын маһијәти дејил, һәр
сөзө шүбһә илә бахмаг да
бунун кими.

"Әсәби адамын мошлә-
ри" ше'ри дө, мәнчә
гәјри-мүәјјәндир. Ше'рин
мәтнин онун сөрлөвһәси
илә ујушмур.

Өзүнә бир мөскөн би-
ләр көј гунагыны,
Голларына ганад ејләр
көј гуршагыны.

Белә бир төсвир ро-
мантик бир адамын ха-
рактери үчүн даһа тәби-
дир.

Сәјр еләјиб көјү-јери
О шимшәклә биркә олар
бир үрәк кими.

Мүчәррәд, гәјри-мүәј-
јәндир. Фикир ајдынлыгы
јохдур.

Надан төз-төз
тә'нә вурар
өшитмәз ону.

Ким кими өшитмәз?
Бу ше'рдә колиши көзөл
мисрәлар чоғдур. Ше'р
өсәс мөвзу һаггында һеч
бир төссөвүр вермир, бу
јазынын мә'на јөнү, мөг-
сәди јетишмөмиш, гәјри-
мүәјјән көрүнүр. "Бу
ишыгла" ше'ри мәнә даһа
битхин, даһа тә'сирли
кәлди. Көрүнүр, бурдакы
лирик дујумлар гәлбин
сүзәкчиндән кәчмиш,
биллурлашмышдыр.

"Мүәсир романтика" -
оригиналдыр, дүшүндү-
рүчүдүр.
"Шөјтанлар музейин-
дә" ше'ри дө марағлы-
дыр, рәмзи мә'насы илә
дәјәрлидир. Бу, инсан,
онун тәлеји, онун һөјат јо-
лу һаггында фәлсәфи
поетик бир етүддүр. Әһ-
мәд Чәмил һаггындакы
ше'р дө угурлудур. Ајры-
ајры гөјдләрими ше'р во-
роғоләриндә көрәчкәсән.

Әзизә Тоғиг, мәним
мұлаһизә өз гөјдләрим
сони гәне етмәјә биләр.
Бу, үмуми јарадычылыгы-
нын төсәдүји парчалары
һаггындадыр.
Мәним мәсләһәтим:
голәмә ајдынлыг моғзула-
ры гәлбиндә, бөјиндә
һөртөрөфли јетишидир,
"бишир", мөгсәд ајдын-
лыгына чалыш, һәр мис-
рә, һәр көлмәндә көрәк-
лик дуулсун. Чалыш сөз-
чүлүкдән гач! Көтүрдүјүн
мөвзунун өсәс, апарычы
ахары һәр јердә дујулсун.
Мән инанырам ки, сәнин
даһа битхин, марағлы
әсәрләрин көләчәк јара-
дычылыг јолларында јени
гүвәят өз угурла көрүнө-
чөкдир.

һөрмәтлә, сағ ол!
р.р.

Сонуна чыхмышам өмрүн
Отуз доғгуз отагынын;
Ди кәл, дәрдин јазаммадым
Ијдәнин бир будагынын.

АКИФ СӘМӘД

Һағг јолуннан һағга варам,
Гышда нарам, јәјда гарам,
Гуллуғунда јорулмарам -
Бағбаныјам дост багынын.

Акиф Сәмәд сирли сәсди,
Сәвки, сәвиди бир һәвәсди;
Төк кәлкәси она бәсди
Гызыл күлүн јарпагынын.

Даш үрәјим ура јери,
Тапшырмышам сара јери.
Көјјибди јара јерим,
Зүлүм мәнә горхудаммаз.

Бир вахт мәндим дәли озан,
Һағг данышан, һағдан јазан;
Мәнә телләриндән асан,
Телин мәнә горхудаммаз.

Дүнја сага, сола јолду,
Евиндән мөзары болду.
Даһа мәнә олан олду,
Өлүм мәнә горхудаммаз.

Варыб, варыб јара јетдим,
Һардан көлиб, һара јетдим.
Мәнсур кими дара јетдим,
Дост мәнә көрмәди, көнлүм.

Гарышгаја дән кәтирдим,
Буз үрәјә күн кәтирдим.
Һәр чәтини мән көтүрдүм,
Дост мәнә көрмәди, көнлүм.

Ганадымы ода вердим,
Кар гајаја сәдә вердим;
Үрәјими бада вердим,
Дост мәнә көрмәди, көнлүм.

Үрәји тәмиз оланым
Чибләриндә гызыл олмаз,
Һәр кәсин өз гәлби,
Һәр кәсин өз дәрди,
Өз чәби,
Өз дәби.

Бизим олан - сизин олмаз,
Сизин олан - бизим олмаз.
Шүкр ејлә, нашүкүр бәндә
Итини олар, отун олмаз;
Оғлун олар, гызын олмаз.
Јаха чырыб чоһ аглама,
Сән бөјдә јетим олмаз,
Сәнин кими јетим олмаз.

Дәрдин агыры
нитги бағлар
Данышмага сөзүн олмаз.
Дәрдин агыр олса,
Ше'рин бајаты олар -
Ше'рин белә узун олмаз.

Илһам ГӘҺРӘМАН

ЛАЧЫНЛА ШУШАНЫН СӨҢБӘТИ

Кетмир гулагымдан Шушанын сәси
Бу сәс ахырыма чыхачаг, Аллаһ!

- Салам, Шуша, дава бизим давадыр.
дустаг гардаш,
Дөрдә-гөмә
ортаг гардаш,
Сән шим јердәсән,
Сән мәндән
гөңшөрдәсән
Көчән ели һарајла,
Багыр, гардаш,
багыр бир.
Өрәнләри
чагыр бир.
Дөрд илдән бәри
көзүмүз
јолларда балды,
Атылды бајрагымыз
јөрлөрдә галды
Кимә дејәсән -
бу бајрагы
галдыр...

- Тәзә нө хөбәр,
ај Шуша?
- Бәрдәјә,
Төртөрәчән
дәрди көрүнән,
Виранә галан
јурду көрүнән
Агдамда -
о тамаша шөһөрдә
јагылар аг евләри,
агбан евләри
сөкүрләр,
Бизимкиләр Бәрдәдә
чадыр "шөһәри"
тикирләр.
... Бир дө сән
мәндән јахынсан,
Башсагыгы вер
Губадлыја,
Губадлы дағларына,
догма кәнди -
Мүсканлыја...
"Өлдү" хөбәри кәлди,
Шаир Елдар Бахыш
өлдү.
О бөјдә киши
әриди өлдү,
- Нө дејим, гардаш,
чәрдәди өлдү...
Сән төрөфдә нө вар,
нө јох, ај Лачын?
- Јајын өвәлләри
һөкәри боју
Бағларда мөјвәләр
суланыр, Шуша,
Саһисиз бағларда

о баш, бу баша
Сүмсүк ермәниләр
сүләнир, Шуша.
Шуша бир йада
Гәбирстанлыг
гәбирләр дө
дујуг дүшүбләр
өлә бил,
Нәсә өшидибләр
өлә бил.
Дејирләр дөрд илди
Лачында өләң
јохдуму?!
Дөрд илди үстүмүздә
дуа охунмур,
Көлиб үстүмүздә
аглајан јохду,
Даһа јасымзы
сахлајан јохду,
Башына дөнүм,
Шуша.
Бакыјады - јөнүн,
Шуша.
Сән шим јердәсән
Сән мәндән
гөңшөрдәсән...
О күн олсун
чәрдәди -
зирвәндә -
В ӘТ ӘН бајрагы
далгаһансын
гырчын-гырчын...
- Сәнин белә,
Лачын!